

Cultura

Centenari de l'autor de 'Primera història d'Esther'

JOSEP MASSOT
Barcelona

Jo no tinc biografia", deia Salvador Espriu, que va ordenar cremar les seves cartes per esborrar empremtes íntimes. Però alhora, es queixava: "Ningú no ha comprès / el que jo volia / que de mi se salvés". Va ser un catalanista conservador que, tanmateix, va assolir el zenit de la seva popularitat per mitjà dels intel·lectuals marxistes, els quals, després de la mort de l'exquisit Riba, el van canonitzar com el poeta del poble. A *Espriu, transparent* (Proa), Agustí Pons reconstrueix en 746 pàgines els fragments biogràfics de l'escriptor català dispersos en centenars de publicacions i passa revista a totes les seves obres.

"Totes les meves biografies –diu– han tingut molt bones crítiques, però cap no ha estat un èxit de vendes. La d'Espriu espero que arribi a milers de lectors. He provat de llevar-li a l'autor aquest clixé de persona rígida, hieràtica, i de presentar-lo no

Trencaclosques Espriu

Agustí Pons reconstrueix la vida d'un escriptor que no volia tenir biografia

com un vençut, sinó com un escriptor que al principi creu que la República i l'Estatut seran per sempre, que només ha de matar el pare, els noucentistes, i que, després de les salvatjades que veu en tots dos bàndols, s'espanta del que són capaços els homes i diu li agradaria ser 'un pacífic gos'. Com a escriptor, pels seus

orígens familiars, podria haver-se dedicat a contemporitzar amb el franquisme, però ell es va estimar més jugar-se la feina per 'salvar els mots', emocionar amb els seus versos un Jordi Pujol que era a presó, encapçalar el grup *Ariel*, rebre el suport dels hegemònics intel·lectuals marxistes els seixanta i va tenir enormes

cues a la seva capella ardent, incloent-hi el capità general de Catalunya. Al final, va vèncer".

La presentació del llibre de Pons va tenir lloc a la Casa Fuster, on hi havia el cèlebre pis pel qual va passar gairebé tot el món literari català. "Espriu era contradictori, obsessiu, vitalista, corrosiu i intel·ligentíssim, molt complicat per

la seva exigència amb si mateix i amb els altres", diu el biògraf, que reconeix que des de la mort de l'escriptor, va començar a ser molt menys llegit a Catalunya, "encara que no per part dels estudiosos: només falta publicar l'edició crítica de *Les cançons d'Ariadna*, que sortirà aquest any".

El llibre de Pons es remunta als orígens, quan Espriu era el fill del notari, home culte, caricaturista d'afició, amic de Portela Valladares –que després va ser governador de Catalunya–, amb el bisbe Català entre els seus avantpassats. I es fixa en la mort de dos dels seus germans i en la greu malaltia que quasi acaba amb la vida de l'escriptor.

La mort seria una de les grans obsessions d'Espriu –més encara després que morís de tuberculosi el seu gran amic Bartomeu Rosselló-Pòrcel als 24 anys–, un esperit escèptic, amant de l'esperpent creat per Valle-Inclán, lector febril de l'Antic Testament, influït per Spengler i les seves teories de la decadència d'Occident, un pessimisme que encaixa amb el caràcter d'Espriu, "mai content

SALVADOR

Amb els germans. Salvador Espriu amb els seus germans (falta en Francesc). El futur escriptor quedaria molt afectat per la mort de dos d'ells i per una malaltia que li va representar un dolorós remei i que el va dur a la vora de la mort. La foto és del Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu, CDESE. Arxiu Família Espriu

Bartomeu Rosselló-Pòrcel. A Jerusalem, durant el decisiu creuer universitari per la Mediterrània, que va recalcar a Grècia i a Israel. Rosselló-Pòrcel està assegut a l'esquerra del grup; al seu costat, dret, Espriu. El segueixen García-López, Jaume Vicens Vives, Amàlia Tíneo, Mercè Muntanyola, el professor Del Toro i Blanca González

Entre el realisme social i la càbala

J. MASSOT Barcelona

En la trobada de Sitges amb intel·lectuals espanyols del 1981, Salvador Espriu, davant el tracte paternalista que rep la literatura catalana per part de Pedro Laín Entralgo, salta ràpid: "Només ens entendrem castellans i catalans si parlem de tu a tu, a la mateixa alçada, de Cervantes i Lluïll". Agustí Pons diu que

Espriu identificava cultura i llengua (encara que fos partidari de la cooficialitat de castellà i català en l'Estatut) i "exigia la màxima qualitat als escriptors catalans". És compatible aquesta màxima exigència, Cervantes i Lluïll, i ser un poeta del poble? Se sentia acomplexat Espriu escrivint poesia per si no arribava a l'altura de la de Rosselló-Pòrcel?

Mort Carles Riba el 1959, la cè-

lebre antologia de Josep Maria Castellet i Joaquim Molas va entronitzar la poesia social d'Espriu, que després Ricard Salvat, en teatre, i cantautors com Raimon, van fer immensament popular. Però no van faltar veus que qüestionaven la construcció del mite. Gabriel Ferrater –el va acusar de plagiar Goethe–, però sobretot el seu germà, Joan Ferraté, en la seva polèmica amb

Joan Fuster, la van discutir.

Ferraté reconeixia *Primera història d'Esther* com una obra mestra, però qüestionava bona part de la seva obra poètica. "Això –diu Pons– va afectar molt Espriu, acostumat des dels 10 anys a ser considerat un nen prodigi i des dels 18 a liderar la literatura catalana. Aquestes expectatives pesaven molt sobre Espriu, que temia no satisfer-les. Ferraté va

ser el primer en posar una falca, sobretot contra *La pell de brau*: "Tot allò que ha estat convingut que calia escriure-ho sota el rètol de poesia cívica és trivial i perfectament prescindible". Espriu esclata: "Començo a estar fart d'aquesta estúpida i absurda comèdia de l'esquerranisme-marxisme de tothom" i també d'"aquest estrany brou cuinat amb deixalles barrejades de Marcuse, Theilhard de Chardin i altres mandanguismes de moda i de la ximpleteria universal".

Espriu va voler escriure poesia

ANY ESPRIU

LA FRASE DEL DIA

1913
2013**“Anatema contra el covard que calla quan el mal governa i anteposa a la consciència l'escalfor del seu ventre”**

ni amb si mateix”, segons Pons.

Units per una amistat que pot recordar llunyanament la de Dalí i Lorca, Bartomeu Rosselló-Pòrcel i ell es van repartir la literatura catalana. El mallorquí, la poesia; Espriu, la prosa. La seva entrada en escena als 18 anys amb el relat extraordinàriament cru *Dr. Rip* va suposar una irrupció de “cavall sicilià”. Volia escandalitzar i desmuntar l'edifici literari noucentista. Però el que s'esfondrava era el món immediat, la mateixa República i la Generalitat catalana. Començant pel Sis d'Octubre i la declaració de l'Estat Català, que Espriu contempla horritzat. El desànim va augmentar amb el desori i el caos a la rereguarda. La FAI saqueja la casa familiar d'Arenys, el SIM comunista deté el seu germà Josep, potser acusat de participar en el Sotors Blanc o potser per negar-se a anar al front, i el mateix Espriu és arrestat momentàniament. Pons rebutja que l'amistat d'Espriu amb Llorenç Villalonga (falangista) signifiqués afinitats polítiques. “En aquell temps tots miraven o a Roma o a Moscou. Cosa

ARXIU

Agustí Pons retrata el seu biografiat com a “contradictori, obsessiu, vitalista, complicat i intel·ligentíssim”

diferent és que, com Marià Manent, volia que guanyés Franco, només perquè la guerra acabés. Esclar que no sabia el que faria Franco després. El considerava un general d'opereta valleinclanesc, i Espriu, des del 1939, va demostrar un gran coratge, sacrificant moltes coses per Catalunya. Hauria estat professor d'universitat i va haver de passar vint anys en una notaria que detestava”.

Agustí Pons, a preguntes d'un periodista, va rebutjar que la relació d'Espriu amb Rosselló-Pòrcel tingués un caire homosexual, i va atribuir la ruptura entre els amics a les diferències polítiques (Rosselló-Pòrcel va tornar de Madrid convertit al comunisme i Espriu era conservador) i a una enganxada enamoradissa per Mercè Muntanyola.

Sobre l'accent patriòtic posat per l'Any Espriu, Pons diu que li “sembla bé, perquè el mateix Espriu va deixar que la seva obra tingués una utilització patriòtica”.

El actes oficials del centenari començaran demà amb un espectacle al Palau de la Música Catalana, dirigit per Xavier Albertí.●

Josep Maria Ruiz Simon

L'ombra de Maura

Diumenge el diari *ABC* exhibia una portada que no només il·lustrava el poc interès dels seus responsables actuals per l'aspecte estètic de la publicació. Davant d'un teló de teatre abaixat que volia evocar la fi d'una funció teatral, un galdós muntatge fotogràfic posava de cara al públic els actors de l'obra que suposadament s'acabava de representar. Tretze comedians integraven un elenc format per un grup majoritari de membres de les escoles dramàtiques del PP, el PSOE i CiU, per un artista convidat de la casa reial i per l'exparella sentimental d'una folklòrica: Jaume Matas, Luis Bárcenas, Francisco Correa, Rodrigo Rato, José Antonio Griñán, José Blanco, Manuel Bustos, Francisco Rodríguez, Oriol Pujol, Duran Lleida, Fèlix Millet, Iñaki Urdangarin i Julián Muñoz. El títol informava que els espanyols diuen prou. Els subtítol aclaria que ho deien en una enquesta en què demanaven mà dura contra els corruptes i mesures dràstiques contra la corrupció. I l'avantítol, que de fet era tot un editorial, reblava el clau: “*ABC* per la Regeneració”.

Evidentment, que l'*ABC* vulgui la regeneració no és cap novetat. El periòdic va tenir des dels orígens una bona relació amb Antonio Maura, el cèlebre líder conservador, sobretot des que el polític va fer nomenar senador vitalici el seu fundador. Maura, que va mostrar gran habilitat a l'hora d'apropiar-se del discurs regeneracionista sorgit arran de les derrotes del 1898, és un personatge cabdal en la història del pensament de la dreta espanyola. La seva idea dominant, la “revolució des de dalt”, va fer una gran fortuna. Es tractava, en paraules seves, de “fer la revolució des de dalt (és a dir: que la fessin les elits de l'Estat) perquè no ens la facin des de baix”. Va ser en nom d'aquesta idea, per bé que en contra del criteri del seu primer ideòleg, que el general Miguel Primo de Rivera va portar a terme, amb la col·laboració inestimable de l'alta burgesia ca-

Res de nou sota el sol; el discurs regeneracionista de la dreta espanyola és més que secular

talana i del rei, el seu cop d'Estat del 1923. I el fill del dictador, José Antonio, fundador de Falange, també va ser un fervent partidari d'aquesta filosofia política, que explotava, amb gran eficàcia, la creença popular en la realitat d'una Espanya sana que no podia expressar-se amb brillantor perquè l'ofegava una superestructura política corrupta.

Res de nou sota el sol. El discurs regeneracionista de la dreta espanyola és més que secular. I el seus reciclatges més recents s'han realitzat en els laboratoris de la FAES, que l'any 2008 va organitzar unes jornades commemoratives del centenari de “govern llarg” de don Antonio. Les jornades van ser coordinades per Benigno Pendás, col·laborador de l'*ABC* i actual president del Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, un vell organisme també reciclat que depèn de la Moncloa i que fa uns mesos va rebre l'encàrrec del govern de formular propostes per a la regeneració democràtica d'Espanya.

ESPRIU

Raimon. A casa de Salvador Espriu, l'any 1966, probablement el dia que Raimon va cantar a Espriu *Les cançons de la roda del temps*, que el cantautor de Xàtiva havia musicat. Després ho van fer altres cantants. L'amistat amb Maria Aurèlia Capmany, amb Josep Maria Castellet, Ricard Salvat, entre molts d'altres, i la campanya de Jordi Pujol perquè li donessin el premi Nobel el van fer immensament popular

cabalística i Josep Pla, que li reclamava una gran novel·la, li va retreure haver traït el compromís generacional “d'acostar el nostre poble a la llengua i a la literatura” amb una poesia “matisada pel grotesc vital més delirant. Aquesta poesia l'entenen alguns, i per a d'altres és intel·ligible”.

Pons defensa Espriu: “Té proses admirables i *Tereseta que baixava l'escaleta* és un relat de cinc pàgines tan dens que conté una novel·la de cinc mil pàgines. Més enllà de la lluita d'egos, Pla no suportava que Espriu, tan conservador

com ell, estigués ara al cim del món literari de la mà de l'esquerra marxista, mentre ell era discutit. La diferència és que Pla no només va escriure en castellà, sinó que elogiava Porcioles i altres polítics del franquisme”.

Altres poetes en la línia de Ferrater, com ara Narcís Comadira, afirmen que una part de la poesia d'Espriu està sobrevalorada, “perquè la poesia no només es fa amb idees, sinó també amb llenguatge”. D'altres, en la línia de Brossa (que va editar la revista *Dau al Set* oposada a *Ariel*), com Enric

Casasses, també la qüestionen.

Agustí Pons defensa Espriu. “A més d'una lectura política, caldria fer una lectura religiosa o metafísica. *La pell de brau*, per exemple, té almenys dos nivells de lectura. Un, de poesia cívica, i un altre, cabalístic, com ha demostrat Carles Miralles. Les seves obres són com nines russes. Salvador Espriu tenia una enorme cultura i hi ha referències a Wittgenstein, a Joyce, a obres gregues, llatines... i tenen aquesta lectura cabalística que els dona, segons Harold Bloom, dimensió universal”.●

Cultura

Centenari de l'autor de 'Primera història d'Esther'

JOSEP MASSOT
Barcelona

Jo no tinc biografia", deia Salvador Espriu, que va ordenar cremar les seves cartes per esborrar empremtes íntimes. Però alhora, es queixava: "Ningú no ha comprès / el que jo volia / que de mi se salvés". Va ser un catalanista conservador que, tanmateix, va assolir el zenit de la seva popularitat per mitjà dels intel·lectuals marxistes, els quals, després de la mort de l'exquisit Riba, el van canonitzar com el poeta del poble. A *Espriu, transparent* (Proa), Agustí Pons reconstrueix en 746 pàgines els fragments biogràfics de l'escriptor català dispersos en centenars de publicacions i passa revista a totes les seves obres.

"Totes les meves biografies –diu– han tingut molt bones crítiques, però cap no ha estat un èxit de vendes. La d'Espriu espero que arribi a milers de lectors. He provat de llevar-li a l'autor aquest clixé de persona rígida, hieràtica, i de presentar-lo no

Trencaclosques Espriu

Agustí Pons reconstrueix la vida d'un escriptor que no volia tenir biografia

com un vençut, sinó com un escriptor que al principi creu que la República i l'Estatut seran per sempre, que només ha de matar el pare, els noucentistes, i que, després de les salvatjades que veu en tots dos bàndols, s'espanta del que són capaços els homes i diu li agradaria ser 'un pacífic gos'. Com a escriptor, pels seus

orígens familiars, podria haver-se dedicat a contemporitzar amb el franquisme, però ell es va estimar més jugar-se la feina per 'salvar els mots', emocionar amb els seus versos un Jordi Pujol que era a presó, encapçalar el grup *Ariel*, rebre el suport dels hegemònics intel·lectuals marxistes els seixanta i va tenir enormes

cues a la seva capella ardent, incloent-hi el capità general de Catalunya. Al final, va vèncer".

La presentació del llibre de Pons va tenir lloc a la Casa Fuster, on hi havia el cèlebre pis pel qual va passar gairebé tot el món literari català. "Espriu era contradictori, obsessiu, vitalista, corrosiu i intel·ligentíssim, molt complicat per

la seva exigència amb si mateix i amb els altres", diu el biògraf, que reconeix que des de la mort de l'escriptor, va començar a ser molt menys llegit a Catalunya, "encara que no per part dels estudiosos: només falta publicar l'edició crítica de *Les cançons d'Ariadna*, que sortirà aquest any".

El llibre de Pons es remunta als orígens, quan Espriu era el fill del notari, home culte, caricaturista d'afició, amic de Portela Valladares –que després va ser governador de Catalunya–, amb el bisbe Català entre els seus avantpassats. I es fixa en la mort de dos dels seus germans i en la greu malaltia que quasi acaba amb la vida de l'escriptor.

La mort seria una de les grans obsessions d'Espriu –més encara després que morís de tuberculosi el seu gran amic Bartomeu Rosselló-Pòrcel als 24 anys–, un esperit escèptic, amant de l'esperpent creat per Valle-Inclán, lector febril de l'Antic Testament, influït per Spengler i les seves teories de la decadència d'Occident, un pessimisme que encaixa amb el caràcter d'Espriu, "mai content

SALVADOR

Amb els germans. Salvador Espriu amb els seus germans (falta en Francesc). El futur escriptor quedaria molt afectat per la mort de dos d'ells i per una malaltia que li va representar un dolorós remei i que el va dur a la vora de la mort. La foto és del Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu, CDESE. Arxiu Família Espriu

Bartomeu Rosselló-Pòrcel. A Jerusalem, durant el decisiu creuer universitari per la Mediterrània, que va recalcar a Grècia i a Israel. Rosselló-Pòrcel està assegut a l'esquerra del grup; al seu costat, dret, Espriu. El segueixen García-López, Jaume Vicens Vives, Amàlia Tíneo, Mercè Muntanyola, el professor Del Toro i Blanca González

Entre el realisme social i la càbala

J. MASSOT Barcelona

En la trobada de Sitges amb intel·lectuals espanyols del 1981, Salvador Espriu, davant el tracte paternalista que rep la literatura catalana per part de Pedro Laín Entralgo, salta ràpid: "Només ens entendrem castellans i catalans si parlem de tu a tu, a la mateixa alçada, de Cervantes i Lluïl". Agustí Pons diu que

Espriu identificava cultura i llengua (encara que fos partidari de la cooficialitat de castellà i català en l'Estatut) i "exigia la màxima qualitat als escriptors catalans". És compatible aquesta màxima exigència, Cervantes i Lluïl, i ser un poeta del poble? Se sentia acomplexat Espriu escrivint poesia per si no arribava a l'altura de la de Rosselló-Pòrcel?

Mort Carles Riba el 1959, la cè-

lebre antologia de Josep Maria Castellet i Joaquim Molas va entronitzar la poesia social d'Espriu, que després Ricard Salvat, en teatre, i cantautors com Raimon, van fer immensament popular. Però no van faltar veus que qüestionaven la construcció del mite. Gabriel Ferrater –el va acusar de plagiar Goethe–, però sobretot el seu germà, Joan Ferraté, en la seva polèmica amb

Joan Fuster, la van discutir.

Ferraté reconeixia *Primera història d'Esther* com una obra mestra, però qüestionava bona part de la seva obra poètica. "Això –diu Pons– va afectar molt Espriu, acostumat des dels 10 anys a ser considerat un nen prodigi i des dels 18 a liderar la literatura catalana. Aquestes expectatives pesaven molt sobre Espriu, que temia no satisfer-les. Ferraté va

ser el primer en posar una falca, sobretot contra *La pell de brau*: "Tot allò que ha estat convingut que calia escriure-ho sota el rètol de poesia cívica és trivial i perfectament prescindible". Espriu esclata: "Començo a estar fart d'aquesta estúpida i absurda comèdia de l'esquerranisme-marxisme de tothom" i també d'"aquest estrany brou cuinat amb deixalles barrejades de Marcuse, Theilhard de Chardin i altres mandanguismes de moda i de la ximpleteria universal".

Espriu va voler escriure poesia